

Березинський Л.В., КЗВО «ДАНО», м. Дніпро, ORCID: 0009-0003-3387-4601

Berezynskyi L., Associate Professor of the Department of Educational Management, State Policy and Economics, Communal Institution of Higher Education "Dnipro Academy of Continuing Education" of Dnipropetrovsk Regional Council

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА СОЦІАЛЬНІ ЗМІНИ

POLITICAL CULTURE AND SOCIAL CHANGE

Досліджено взаємозв'язок соціальних змін, політичної культури та публічного управління, акцентуючи увагу на ролі політичних традицій і цінностей у розвитку суспільства. Політична культура, як інтегративний феномен, об'єднує мікро- та макрорівні соціуму, виступаючи фактором еволюційного розвитку та захисту від руйнівних інновацій. Вона є основою для ефективного публічного управління, оскільки забезпечує стійкість політичних інститутів і підвищує довіру громадян до органів влади. Єдність традицій і цінностей забезпечує легітимацію інституційного порядку, політичну інтеграцію та є ключовим інструментом у процесах модернізації. Вона дозволяє гармонізувати протиріччя між традиціями та інноваціями, створюючи умови для розробки стійких соціально-політичних проєктів, заснованих на суспільній згоді. Публічне управління, у свою чергу, має бути чутливим до цих традицій та цінностей, адже саме через них відбувається належна взаємодія між органами влади та громадянами.

Ключові слова: *політична культура, соціальна система, глобалізація, соціальні зміни, цінності.*

The article explores the relationship between social changes, political culture and public administration, focusing on the role of political traditions and values in the development of society. Political culture, as an integrative phenomenon, unites the micro- and macro-levels of society, acting as a factor of evolutionary development and protection against destructive innovations. It is the basis for effective public administration, as it ensures the stability of political institutions and increases citizens' trust in government. The unity of traditions and values ensures the legitimization of the institutional order, political integration and is a key tool in the processes of modernization. It allows harmonizing the contradictions between traditions and innovations, creating conditions for the development of sustainable socio-political projects based on public consent. Public administration, in turn, must be sensitive to these traditions and values, because it is through them that proper interaction between government bodies and citizens occurs.

Keywords: *political culture, social system, globalization, social changes, values.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає у з'ясуванні складного взаємозв'язку між політичною культурою, соціальними змінами, процесами модернізації суспільства та роллю публічного управління у цих процесах. Зокрема, це стосується того, як політичні традиції та цінності, будучи фундаментальними елементами політичної культури, сприяють стабільності інституційного порядку, забезпечують ефективність публічного управління і виступають механізмом протидії деструктивному впливу інновацій. Досліджується, яким чином інтегративна природа політичної культури дозволяє легітимізувати суспільно-політичний порядок, посилюючи роль публічного управління у створенні передумов для реалізації модернізаційних проектів. Це забезпечує стійкість і результативність соціальних трансформацій, базуючись на широкій суспільній згоді та ефективному впровадженні інновацій у практику управління, що, в свою чергу, сприяє розвитку стабільного і ефективного публічного управління на всіх рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес до проблеми взаємозв'язку політичної культури та соціальних змін. Це питання стало об'єктом наукових праць та статей таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як С. І. Бандур, Д. П. Богиня, І. К. Бондар, А. С. Гальчинський, В. Гриненко, А. М. Колот, Ю. М. Краснов, В. Луговий, Г. Опанасюк, Е. Г. Панченка.

Постановка завдання. Визначення ролі політичної культури як чинника соціальних змін, вивченні взаємовпливу традицій та інновацій у політичній сфері, а також обґрунтуванні інтегративної природи політичної культури, яка сприяє легітимації інституційного порядку, політичній інтеграції та забезпеченню стійкості процесів модернізації в умовах суспільних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Політична культура включає як стійкі, так і динамічні елементи. Динамічні елементи активно реагують на зміни в соціальному середовищі, оскільки політична свідомість, яка формується у політичній поведінці, розвивається та набуває певної визначеності. Під терміном «соціальні зміни» слід розуміти як вузьке, так і широке тлумачення. У вузькому сенсі це зміни на мезорівні, що стосуються власне соціальної сфери, а не економічної чи політичної. У широкому сенсі соціальні зміни охоплюють макрозміни на рівні всього суспільства. Ми використовуємо цей термін у широкому контексті, маючи на увазі зміни, що торкаються всіх сфер суспільства. Таке розуміння підкреслює взаємозв'язок економіки, політики, культури та публічного управління як різних аспектів розвитку та відтворення суспільства. Публічне управління, в свою чергу, є важливим елементом, що впливає на ефективність реалізації політичних рішень і на впровадження змін у соціальному, економічному та культурному контексті. Це дає змогу аналізувати модель політичної культури в контексті процесів соціальних змін і розглядати взаємодію публічного управління з

іншими складовими суспільства.

Соціальна система не відрізняється статичністю, як і її підсистеми та елементи, що становлять підсистеми. Динамічність властива і інтерпретації поняття «соціальні зміни», тобто змінюється форма дискурсу як об'єктивації свідомістю того самого змісту залежно від домінуючого у суспільстві типу раціональності.

Соціальні зміни з позиції раціоналізму передбачають удосконалення суспільного ладу з метою забезпечення благополуччя народу. Громадські перетворення повинні відповідати викликам часу та здійснюватися засобами і методами, що є в розпорядженні суспільства. Водночас ці зміни не можуть відбуватися без урахування політичних традицій, які є важливим чинником у процесі адаптації суспільства до нових умов. Політична традиція охоплює інститути, форми свідомості та поведінкові норми, які втілюють ціннісні орієнтири та забезпечують стабільність і спадковість у розвитку суспільства. Вона слугує фундаментом для впровадження змін, гарантуючи, що ці трансформації не зруйнують ключові соціальні зв'язки та цінності, а сприятимуть їхньому розвитку та адаптації до нових умов.

Руйнування традицій неминуче призводить до розпаду основ громадського життя значної частини населення, виникнення кризи ідентичності та посилення соціальної напруженості, що може спричинити бунти, повстання або революційні рухи.

Політична культура, будучи елементом політичної підсистеми соціуму, зазнає впливу соціальних змін [1]. Вона виникає та розвивається одночасно з політичною структурою суспільства, і на кожному етапі суспільного розвитку вона стабілізується у вигляді частоти когнітивних, емоційних та оціночних орієнтацій, а також поведінкових актів стосовно політичного та адміністративного процесів на «вході» та «виході», до політичної системі загалом і до індивіда як політичного учасника. Політична культура в процесі політичної модернізації повинна змінити співвідношення часток як більш простих, так і складніших моделей орієнтацій та поведінкових актів, що неминуче взаємопов'язане з переглядом цінностей та традицій суспільства. Таким чином, збільшення обсягу знань та можливостей людини змінювати суспільні умови ініціюють процес зміни типу політичної культури, яка перетворюється на один із аспектів системної зміни суспільства.

У науковій дискусії щодо перегляду змістовних аспектів теорії модернізації особливу увагу було приділено не лише традиціям, а й цінностям з позиції негативного та позитивного впливу на демократичні процеси. Цінності створюють мотивації, що глибоко вкоренилися в індивідуальній та суспільній свідомості та визначають переконання, встановлення норми та думки, які регулюють соціальну поведінку. Р. Вільямс вважав, що цінності є консервативним елементом, тому процес укорінення цінностей західного суспільства на традиційному суспільстві має бути розрахований на тривалий

період за умови ціннісної переорієнтації політичної еліти та створення в країнах сукупності умов та інститутів, що забезпечують передачу та зміцнення цінностей сучасного суспільства. Політична еліта, прихильна до нових цінностей, має заохочувати їх поширення серед населення та застосовувати покарання до тих осіб, які їх дискредитують.

Важливо розуміти, наскільки масовими є демократичні цінності, що пов'язано з культурними засадами суспільства та політичною культурою народу. Цінності залежать не лише від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, а й від культурної спадщини. Соціокультурні зміни мають нелінійний характер. Якщо індустріалізація супроводжується раціоналізацією, секуляризацією та бюрократизацією, то виникнення інформаційного суспільства обертається змінами іншого порядку, що йдуть в іншому напрямку: пріоритетом знання та інформації, можливістю формувати громадську думку і, використовуючи зворотний зв'язок, керувати ним, підвищуючи роль особистої незалежності, свободи вибору, що веде до наростання в суспільстві вимог політичних та громадянських свобод, а значить політичних орієнтацій на демократичні структури.

Політична культура має три виміри: по-перше, задоволеність життям (і окремими складовими життя індивіда: житловими умовами, роботою, заробленою платою, дозвіллям), по-друге, довіра (політична та міжособистісна), по-третє, ставлення мас до ідей революційного зміни громадського порядку. Соціальні зміни та модернізація, характерні для будь-якої групи країн, не можуть призвести до формування якоїсь універсальної політичної культури: неможливо претендувати на універсальність у світі, де існує безліч держав, несумісних за рівнем суспільного розвитку. Ці держави поділяються на західні, євразійські, східні, латиноамериканські та африканські. Але й усередині кожної групи держави може бути додатково диференційовані. Усередині західних країн виділяються Великобританія та США, з одного боку, та континентально-європейські держави, з іншого боку. Рівень розвитку останніх також неоднаковий. Серед континентально-європейських держав лідирують Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія, Італія та Греція.

Західна модернізація докорінно трансформує основні соціальні, економічні та політичні характеристики суспільства, переходить від домінування традицій до панування інновацій (як основи існування капіталізму), від природної еволюції до прискорено-мобілізаційного розвитку, від релігійного світогляду до науки, від етнічності до національних держав, від ціннісної раціональності до цілераціональності, від речового багатства до капіталу, від ручної праці до машинного, від простого до розширеного відтворення, від непродуктивної праці до продуктивного, від релігійного, міфологічного та авторитарного підтвердження законності дій до раціонального пояснення поведінки та діяльності, від авторитаризму до демократії, від аморфних соціальних утворень до чітко виражених інститутів окремих областей суспіль-

ного життя, від сільського життя до урбанізації, індустріалізації та світової торгівлі, що пов'язала всі континенти.

Здійснюючи соціальні зміни, важливо враховувати особливості політичної культури, яка відображає основні риси політики, політичних процесів і культурних традицій. Це дозволяє передбачити реакцію громадян на реформи та мінімізувати ризик виникнення конфліктів у суспільстві. Ключовим елементом політичної культури є глибоко вкорінені в колективній свідомості соціальні цінності, що формуються через історичний досвід і проявляються у психологічному сприйнятті та емоційному переживанні політичних явищ. Ці цінності закріплюються у політичних традиціях, що визначають певні соціальні норми і поведінкові орієнтири. Тому неможливо нав'язувати іноземні моделі мислення і поведінки, чужі національній культурі, оскільки вони можуть спотворювати сприйняття та оцінку політичної реальності, адже така оцінка відбувається через призму власних соціальних норм і традицій.

У сучасному світі соціальна динаміка демонструє тісний зв'язок між культурою та процесами соціальних змін. Культура слугує не лише середовищем, що сприяє трансформаціям, але й чинником, який може стримувати або ускладнювати їх. Вона впливає на сприйняття змін і визначає їхній напрямок, зберігаючи водночас елементи спадщини, що формують унікальність цивілізаційного розвитку кожного суспільства. Соціальні зміни не відбуваються прямолінійно, їхній характер визначається низкою специфічних факторів, включаючи історичний контекст, соціальні особливості та здатність суспільств адаптуватися до нових умов. Таким чином, культура стає важливим чинником, який забезпечує різноманітність і багатовекторність світового розвитку, зберігаючи баланс між традиціями та інноваціями.

Взаємозв'язок культури та соціальних змін відіграє ключову роль у формуванні та розвитку політичної культури як важливого чинника суспільної трансформації. Політичні традиції та цінності, що є основними складовими політичної культури, водночас створюють базу для поступового розвитку суспільства та слугують захисним механізмом від деструктивних наслідків надмірних новацій [4]. Ці елементи інтегрують різні аспекти політичного та соціального життя, проявляючись як на індивідуальному, так і на суспільному рівні. Вони забезпечують взаємозв'язок мікро- та макропроцесів у контексті соціальних змін, сприяючи формуванню соціально-політичних проєктів, що ґрунтуються на суспільному консенсусі та спрямовані на досягнення реалістичних і стійких цілей модернізації. У цьому контексті публічне управління відіграє вирішальну роль, оскільки саме через його ефективність забезпечується реалізація політичних і соціальних реформ. Воно виступає ключовим механізмом, який поєднує традиційні підходи з інноваційними рішеннями в державній політиці та суспільних практиках, забезпечуючи сталий розвиток. Успішне публічне управління визначає не лише ефек-

тивність впровадження реформ, але й збереження соціальної гармонії, оскільки державні інститути можуть збалансовувати традиції та новації, створюючи сприятливі умови для суспільного прогресу.

Висновки. Соціальні зміни не можуть бути здійснені без урахування політичних традицій та культурних цінностей, оскільки саме вони визначають шляхи і методи адаптації суспільства до нових умов. Взаємозв'язок соціальних змін і культури демонструє, що успішна модернізація можливе лише через поєднання традиційних і інноваційних елементів. Публічне управління в цьому контексті є важливим механізмом, що дозволяє здійснювати трансформації, забезпечуючи соціально-політичний проект, здатний гарантувати стабільність, стійкість та реалістичність цілей модернізації.

Список використаних джерел:

1. Дембіцький С. Політична культура українського суспільства: тенденції розвитку в умовах новітніх викликів. К., 2019. С. 196
2. Зеленько Г. Довіра до суспільно-політичних інститутів в Україні і наслідки її дефіциту для країни. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2018. Вип. 8. С. 109.
3. Лісеєнко О.В. Політична культура. Енциклопедія Сучасної України 2023;
4. Пержун В. Соціологія політики П. Бурдье: категоріальний апарат, неординарні ідеї, нове осмислення / В. Пержун // Релігія та Соціум. – 2013. – № 2 (10). – С. 69–74.
5. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії. – 14 грудня 2017р. – URL : <http://razumkov.org.ua/novyny/vidbulas-fakhova-dyskusiia-politychna-kultura-ukrainskohosuspilstva-i-stan-parlamentaryzmu-na-suchasnomu-etapi>.
6. Denk T., Christensen H. How to classify political cultures? A comparison of three methods of classification. – *Quality & Quantity*, 2016, January, Vol. 50, Issue 1, p.177–191

References:

1. Dembitskyi S. Politychna kultura ukrainskoho suspilstva: tendentsii rozvytku v umovakh novitnikh vyklykiv. K., 2019. S. 196
2. Zelenko H. Dovira do suspilno-politychnykh instytutiv v Ukraini i naslidky yii defitsytu dlia krainy. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2018. Vyp. 8. S. 109.
3. Liseienko O.V. Politychna kultura. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy 2023;
4. Perzhun V. Sotsiolohiia polityky P. Burdie: katehorialnyi aparat, neordynarni idey, nove osmyslennia / V. Perzhun // *Relihiia ta Sotsium*. – 2013. – № 2 (10). – S. 69–74.
5. Politychna kultura ta parlamentaryzm v Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni problemy. Informatsiino-analitychni materialy do Fakhovoi dyskusii. – 14 hrudnia 2017r. – URL : <http://razumkov.org.ua/novyny/vidbulas-fakhova-dyskusiia-politychna-kultura-ukrainskohosuspilstva-i-stan-parlamentaryzmu-na-suchasnomu-etapi>.
6. Denk T., Christensen H. How to classify political cultures? A comparison of three methods of classification. – *Quality & Quantity*, 2016, January, Vol. 50, Issue 1, p.177–191.